

La cultura i el territori

Una reflexió sobre el paper dels ajuntaments en el desenvolupament cultural dels Països Catalans

Ferran Mascarell

En aquest marc de reflexió sobre el paper de la cultura en el desenvolupament dels territoris de l'àmbit lingüístic català que ha estat la primera Assemblea de regidors i regidores de Cultura i Medi Ambient del País Valencià, les Illes Balears i Pitiüses, la Franja d'Aragó, la Catalunya Nord, Andorra i Catalunya, i en tant que regidor de cultura d'un ajuntament, voldria fer algunes consideracions.

La primera destinada a posar de relleu, una vegada més, el paper cultural dels ajuntaments en aquests moments de grans canvis culturals i socials. La segona consideració és sobre com uns ajuntaments forts han contribuït i com poden contribuir encara més a la consolidació del dret a l'existència de la cultura pròpia, en aquest marc d'estats i globalitzacions poc favorable. La tercera consideració és a l'entorn de la reclamació —de l'auto-reclamació si cal— d'unes relacions més franques, profundes i desacomplexades entre els agents culturals de les nostres ciutats i dels nostres països.

M'atreveixo a suposar que des de l'administració municipal ens adonem millor que ningú dels canvis profunds, de les grans transformacions culturals en l'ús de la ciutat, en els nostres carrers, en els domicilis, a les escoles estan vivint els ciutadans i les ciutadanes.

Els ajuntaments han estat la punta de llança de la millora cultural de la nostra societat, els instruments col·lectius bàsics en l'enfortiment cultural del nostre país en el sentit democràtic més profund.

Gairebé tots els ajuntaments, amb independència del seu color polític, en general han fet grans esforços per donar resposta a les múltiples demandes culturals d'aquesta societat de fi de segle, que a més ha estat hereva dels dèficits generats per la deixadesa cultural de la dictadura franquista.

Durant aquests vint anys de democràcia els ajuntaments han esdevingut un element clau per mantenir viva la cultura dels nostres països. En conjunt, han fonamentat renovacions substancials, qualitatives i quantitatives, de les institucions, les entitats i les plataformes culturals que avui conformen el teixit més estimulante de la nostra cultura comuna. Globalment, han fet directament, o han sabut promoure, una inversió decisiva en infraestruc-

Ferran Mascarell és regidor de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona. Aquest text té el seu origen en la intervenció que féu a l'Assemblea de Regidors de Cultura i Medi Ambient dels Països Catalans celebrada a València el 6 de maig de 2000.

tures i en esdeveniments culturals.

És a les nostres ciutats on s'han fonamentat els encara millors atributs culturals dels nostres països: la cultura ciutadana, l'associacionisme, la tradició de la vida comunitària a nivell de barris o de carrers, l'emergència de nous creadors, de gent emprenedora, el permanent mirar de cara la innovació.

Les ciutats, els pobles, les viles han contribuït d'una manera inequívoca a teixir una cultura compromesa amb una explícita pulsó democràtica de tall progressista i compromesa amb la cultura pròpia del nostre àmbit lingüístic. Arreu ha dominat una cultura lligada a les premisses identitàries, de respecte per la pluralitat, de foment del cosmopolitisme, d'acceptació de la diversitat i de la diferència. En general, doncs, la cultura de les nostres ciutats ha fonamentat el caràcter essencialment cívica de la nostra convivència.

De tota manera, tot apunta a què els grans canvis socials que estan produint-se només podran digerir-se mantenint ben activa la preeminència d'aquesta valuosa cultura cívica, donant sortida a l'indiscutible desig ciutadà de participació cultural, i convertint les nostres ciutats i viles en els màxims productors de cultura constituent de nous valors, de principis més atinats i maneres de viure més raonables.

En tot cas, només aprofundint el paper cultural dels ajuntaments s'estarà en condicions de socialitzar l'aprenentatge d'una renovada manera de viure en un planeta que haurà d'inventar noves maneres d'habitar-lo.

Només des de les ciutats és imaginable un desenvolupament cultural que veritablement aprofundeixi la seva relació amb la democratització de la vida social, que

mantingui les identitats locals, que no dreixi la identitat nacional, que ajudi a conformar un model de desenvolupament econòmic més equitatiu en el repartiment de la riquesa i del treball, més sostenible, més capaç d'acollir els aspectes positius de les tecnologies i de les noves realitats virtuals, més capaç de generar un oci més creatiu.

Perquè la qüestió de fons és aquesta. Estan materialitzant-se noves maneres de crear, de produir o de consumir cultura. Noves maneres de creació cultural que comporten noves mecàniques en la conformació de les identitats col·lectives; noves formes culturals que suposen també modificacions substancials en les formes de construir les estructures de caràcter de les persones concretes que vivim a les ciutats, com diria en Richard Sennett.

És des dels ajuntaments que s'aprecia que els fenòmens que tractem d'enfrontar des de la quotidianitat de les nostres ciutats anuncien l'emergència d'allò que tots els analistes coincideixen a assenyalar com una societat nova, una societat que els teòrics defineixen com una societat-xarxa.

Aquesta societat xarxa està transformant les relacions d'experiència entre les persones. Indueix a la formació de personalitats més obligades a la reconstrucció permanent de la trajectòria vital. Els sistemes de personalitat actuals són més aleatoris, menys vinculats al sentit de seqüència i de procés històric. Els fets es deshistoritzen i els ciutadans i ciutadanes perden el sentit de la història.

La deshistorització introdueix un profund desgast del consens que la societat occidental moderna ha tingut a l'entorn d'un discurs central. El consens discursiu entre les persones tendeix a desaparèixer.

Creixen els discursos individualitzadors i minven els objectius emancipadors.

La societat actual està constituint, doncs, nous mecanismes culturals d'articulació de creences i de pensaments. Són mecanismes possiblement més volàtils, on la frontera entre la realitat i la ficció, entre la veritat i el simulacre és més difusa. Així doncs la societat-xarxa està generant una nova cultura que combina presencialitat i virtualitat. Una cultura on la pròpia realitat està plenament immersa en un escenari d'imatges virtuals, en un món de representació, en el que els símbols no són només metàfores, sinó que constitueixen l'experiència real. Som en un sistema que de forma progressiva i exponencial es dirigeix cap a l'estreta convivència del món físic amb l'univers digital.

La societat-xarxa té la seva màxima expressió a Internet. Internet a més de servir d'accés a la informació global, és un nou mitjà de comunicació que permet la constitució de noves comunitats, sense la limitació de la distància ni del sincronisme temporal. Afegeix, a més, un factor nou: la interactivitat que ens permet a tots ser emissors i receptors.

Internet és l'exemple d'una transformació social més profunda. Els enllaços socials entre les persones no s'articulen només en els tradicionals discursos racionals emanats dels àmbits de la cosa pública (parlament, partits polítics, escola i carrers, família).

Les receptes d'intervenció cultural que hem heretat no són adients per fer front a moltes d'aquestes realitats noves. Sabem que les premisses de la cultura-entreteniment forjada durant les dècades del benestar no serveixen. Sabem que és cert que el futur és més obert que mai. Els teòrics

ens parlen de fenòmens com la globalització i la informacionalització i nosaltres convivim cada dia amb les seves múltiples ambivalències culturals. Els polítics i els ideòlegs parlem de la societat del coneixement en termes d'un futur ideal ple de potencialitats que de moment no és visible.

Però quan deixem la gran teoria ens trobem amb les persones del carrer, joves i grans, homes i dones que interroguen el futur immediat sense poder-lo acollir còmodament en la narració linial de la seva vida i la de la seva família. Sabem que la còmoda lectura que fèiem fins no fa gaire, de cadascuna de les nostres ciutats i viles en termes d'unitats diferenciades situades en un territori concret, ja no ens serveix per explicar les actituds culturals dels nostres conveïns, o el futur cultural de la nostra nació.

Aquesta societat xarxa materialitza entre els ciutadans i les ciutadanes una combinació extrema d'ambivalència cultural. D'una banda tot apunta a més oportunitats creatives, a més coneixements, a més possibilitats de consum cultural. Però no és menys cert que molta gent viu instal·lada en una mena de creixent desassossec cultural, en el sentit més antropològic de la paraula.

Tot plegat fa que siguin els espais físics de les nostres ciutats on, d'una banda, es generalitzen les demandes noves, plenes d'anhels positius, i on d'altra banda, es multipliquen els temors davant del futur.

Per un costat la gent reclama una societat més educada, més culta i més responsable, reclama de manera generalitzada un desenvolupament més sostenible. Demana una més gran solidaritat intergeneracional. La gent es solidaritza en la defensa

dels drets humans. Es desitja una revolució tecnològica i informacional de rostre humà, descentralitzadora i interactiva. En el mateix sentit s'exigeix una nova política amb governs més responsables.

En l'altra cara de totes aquestes demandes positives tenim, però, la generalització dels temors que entre els ciutadans provoquen les transformacions socials que ens envolten. Els analistes els anomenen temors multidimensionals. Es lliguen en un mateix codi fets i conceptes com ara la immigració, la pobresa, l'assistència social, el delictes, la flexibilitat i la pèrdua del treball, l'increment dels impostos, la diferència cultural... amenaces que proporcionen el conreu d'alguns dels itineraris ideològics conservadors i que cimenten la indiferència, la xenofòbia o simplement el campí qui pugui de molts sectors de la nostra societat. Són temors reals davant d'una societat liberal-capitalista sovint escindida en segments socials governats cadascun d'ells per les seves pròpies regles i legítims només pel principi pragmàtic de l'eficiència.

Molts ciutadans viuen amb preocupació la dissolució dels vincles identitaris locals i nacionals, acullen amb predisposició però també amb preocupació la irrupció del multiculturalisme. La major part dels ciutadans i ciutadanes no desitgen identitats tancades i absolutes però tampoc accepten l'igualitarisme cultural global simple i abstracte.

Els ciutadans i les ciutadanes davant la globalització desitgen, potser més que mai, un espai cultural propi on conformar identitats modernes, democràtiques, respectuoses amb la tradició, promotores d'innovació i acollidores, tant de la diferència en el seu si, com del préstec de les

cultures planetàries. Volen que la globalització no es tradueixi en una unificació cultural forçada. Desitgen que local i global no s'excluguin. Desitgen que allò que és local s'entengui com un aspecte més del que és global, i que la cultura global aculli nivells alts de diferenciació i multiculturalisme.

Davant d'aquest allau de qüestions no hi ha altra recepta: més cultura; més cultura i una millor educació en tots i cadascun dels ajuntaments del nostre territori.

Ara bé, sabem que tot això és impossible sense una revolució cultural profunda que converteixi la cultura en l'element central en la construcció dels nostres països.

La percepció de la situació extremadament complexa de la nostra cultura (la dels territoris de l'àmbit lingüístic català) fins a quin punt agreuja el desassossec cultural dels ciutadans i ciutadanes de les nostres localitats? La nostra és una cultura minoritària. Ho és doblement. Ho és dins el marc de l'estat espanyol i de la dita cultura espanyola. Ho és encara més en el context del fenomen de la globalització que afavoreix la preeminència de les cultures emanades dels països amb capacitat per imposar pautes culturals globals. Cada dia més som consumidors de cultura aliena. Cada dia som menys productors de cultura pròpia.

És a dir, cada cop sembla més difícil construir un marc propi de creences, de símbols i de valors en virtut dels quals expressar els nostres sentiments, configurar les nostres idees, emetre els nostres judicis i definir la nostra relació col·lectiva amb el món.

No és estrany que a hores d'ara molta gent dubti sobre si veritablement existeix

la possibilitat històrica de mantenir un espai cultural propi, i encara més de la cultura sorgida en un àmbit lingüístic comú. El comportament d'una cultura es debilita si no aconsegueix enfortir d'una manera permanent la seva capacitat de produir significats, de produir béns simbòlics, de narrar històries que generen sentit i identitat en la pròpia existència individual i col·lectiva.

Els ajuntaments no dubtem. Sense cultura no hi ha ciutat. No hi ha país.

La cultura d'un país no està mai feta, mai no està acabada. S'està fent des de les seves forces internes, culturals i socials, i des del préstec i l'intercanvi constant amb les cultures veïnes i les universals. Ara bé, és indiscutible que les forces internes (almenys al llarg del segle xx) les acostuma a catalitzar l'estat. ¿La nostra cultura està abrigada pel poder polític mínim imprescindible per a desenvolupar-se?

I més enllà, ¿els governs de les nostres autonomies, des d'actituds molt diferents, tenen tots la voluntat o el poder o els recursos per fer front als reptes culturals immediats?

En aquest moment de tendència universal a la homogenització, de predomini dels béns culturals sumministrats a través de la lògica del mercat, de la preeminència del relat proposat pels grans mitjans audiovisuals de masses, la nostra cultura només pot mantenir-se com una realitat viva i dinàmica, com un espai autònom, en la mesura que les decisions dels subjectes individuals o dels col·lectius que la composem, que l'habitam, siguin encertades i valentes. Ho són?

En tot cas, la societat xarxa està generant una nova geometria del poder infinitament més complexa que l'anterior.

D'una banda la xarxa local, de vegades amb la seva regió o nació al davant, d'altra els estats, estat-nació o estats a seques, en tercer lloc les institucions supranacionals i en quart lloc les poderoses grans corporacions multinacionals.

Tot fa pensar que aquesta nova geometria, entre moltes altres coses, debilitarà el paper cultural dels estats. La nova geografia política apunta la fi de les formes úniques d'organitzar la relació que coneixem entre la cultura i els estats.

Aquesta nova geografia obligarà les cultures amb voluntat d'existir a autoenfortir les institucions culturals nacionals, els ajuntaments, i les empreses culturals. Sigui com sigui aquesta nova geografia, si més no, permet imaginar de nou i sense restriccions mentals ni democràtiques, noves sobiraniaes culturals.

Sigui com sigui, precisem unes institucions públiques nacionals més sòlides, capaces d'organitzar la veu col·lectiva de les nostres ciutats a l'entorn d'un projecte cultural modern i de qualitat. Un projecte cultural que ens permeti fer front a la complexitat del nou escenari cultural alhora local, nacional, estatal i ja definitivament xarxa universal, presencial i virtual, públic i privat («glocal» com expliquen els savis.)

El futur és més obert que mai. I les possibilitats són extraordinàries també per a la nostra cultura.

Cal que els ajuntaments s'autoexigixin encara més convicció cultural, més convicció en el paper de la cultura com a eix central en la construcció de les nostres ciutats, més convicció en la construcció del nostre àmbit cultural comú.

No hi ha altra opció que exigir més atenció cultural per part de qui governa

l'estat o per part de qui governa en cadascuna de les nostres autonomies. No queda altra opció que seguir reclamant al govern de l'estat una decidida devolució de poder cultural a les nacions i als ens locals. No queda més remei que demanar als governs autònoms més confiança amb els ajuntaments. Només des de la confiança els ajuntaments podran retornar la màxima fortalesa cultural a les nostres institucions d'autogovern.

Els ajuntaments tenim el repte gens senzill de vincular el manteniment de la nostra identitat cultural com a poble en el trànsit imparable cap a una societat del coneixement, nova i global. Tenim el repte, doncs, de construir ciutats amb ajuntaments enèrgics, capaços d'atorgar un paper central a aquelles persones, entitats, empreses, projectes públics o centres educatius que generin continguts, idees, serveis i productes innovadors i de valor afegit.

Les persones, serveis i empreses generadors de continguts són el principal capital del futur. La primera riquesa de les ciutats futures és justament saber disposar del capital intel·lectual que crea continguts, que fa circular informació, que insisteix en la investigació i la recerca, que dóna entitat al lleure i al temps lliure.

Hem de tenir per tant uns ajuntaments coratjosos, capaços d'afrontar el repte de construir una cultura que sigui capaç d'articular una síntesi entre l'accés sense límits a la informació, bàsicament desterritorialitzada, i la necessitat individual i col·lectiva d'identitat i d'arrels.

Hem de lluitar per tenir uns ajuntaments culturalment potents, capaços de desenvolupar totes les dimensions del fet cultural: la identitària, la que dóna el pa-

per més rellevant als creadors, l'ampliació de la participació dels ciutadans i les ciutadanes com a element de cohesió i democràtizació del fet cultural i social; el foment de la pluralitat cultural, de l'acceptació de la diversitat d'idees i de les maneres de veure la realitat, com a clau per afrontar una societat nova més complexa; l'enfortiment de la formació continuada com a estri permanent per tal que una part dels ciutadans no quedi al marge de les innovacions i els reptes tecnològics. L'objectiu últim de la civilitat com a referent essencial que doni sentit al propi fet cultural i a la vida col·lectiva.

Per afrontar-ho amb èxit hem d'aconseguir uns ajuntaments més forts, capaços de posar en primer pla la cultura cívica en el seu sentit constituent, és a dir entesa com a instrument constitutiu de la nostra manera col·lectiva de viure, de dialogar, d'orientar el nostre progrés material, d'educar-nos, d'articular la nostra convivència, de dissenyar les nostres ciutats; de solidaritzar-nos amb els altres, d'acceptar la diferència cultural entre els éssers humans, d'aprofundir la participació dels ciutadans i d'enfortir la democràcia i trobar un model de desenvolupament econòmic sostenible i democràtic.

Només uns ajuntaments més dotats, capaços d'enfortir la cooperació entre ells podran defensar i donar substància a l'espai cultural comú.

Mantenir viva una cultura minoritària exigeix un marc de llibertats i un context favorable, però molt especialment una política desacomplexada. El marc democràtic el tenim, encara que massa sovint apareixen tics autoritaris. L'entorn estatal no és gaire favorable. És un fet que les institucions polítiques i culturals de l'estat

no afavoreixen les cultures que hi conviuen. L'entorn internacional només a mitges. Cal més convicció per aprofitar les noves oportunitats, hem de ser més innovadors que mai.

Cal que els ajuntaments perdem els complexos en relació als nostres drets reals d'aprofundir els vincles històrics, socials, culturals i lingüístics entre les ciutats, les viles del nostre àmbit lingüístic i cultural i els pobles del País Valencià, de les Illes Balears i Pitiüses, de la Franja d'Aragó, de la Catalunya Nord, d'Andorra i de Catalunya.

Les nostres ciutats representen el millor espai de veïnatge comú, i per tant qui pot modular millor les col·laboracions i els intercanvis desitjats. Hem de saber ser un espai identificable i visible dins la societat xarxa.

És essencial promoure els intercanvis culturals entre les nostres ciutats i viles. Ho és en termes lingüístics. Això és especialment rellevant quan la dimensió del mercat és una garantia de supervivència. Ho és per enfortir una cultura de valors socials compartits. Ho és en relació a les polítiques comunicatives. Ho és, finalment, en termes d'aquest mercat comú que acostumem a menystenir.

Només així facilitarem als nostres ciutadans el dret a gaudir d'una producció cultural pròpia, el dret a no ser només consumidors passius de cultura produïda pels altres.

Se'ns proposa constituir un forum municipal permanent d'intercanvi d'experiències i de col·laboració. Fem-lo, construïm-lo. És una pura qüestió de voluntat. ▢

PAÍS VALENCIÀ, DEL ROIG AL BLAU

Sis autors escriuen sobre el moment actual d'aquesta autonomia, en els primers 25 anys de democràcia. Economia, infraestructura, política, premsa i cultura són la base dels seus arguments.

Ricard Pérez Casado, Josep Sorribes, Vicent Soler, Joaquín Azagra Ros, Enrique Cerdán Tato i Adolf Beltran.

A més, la vigència del llibre de Fuster *Nosaltres els valencians*, Entrevista a l'artista Francesc Torres, els orígens de Roma segons Carmine Ampolo i una nova etapa per als Plecs d'història local.

En preparació

Novembre 253

Testimonis de la resistència
antifranquista (i III)

L'Avenç - venda en llibreries i per subscripció
08007 Barcelona - 93 488 34 82
avenc@retemail.es - <http://www.lavenc.com>